

Н. Мартюхіна,

аспірантка кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ВНЕСОК ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ З ПИТАНЬ ОСВІТИ, НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ У ПРОТИДІЮ МОВІ ВОРОЖНЕЧІ

Постановка проблеми. Мова ворожнечі у формі ксенофобії, расизму, антисемітизму, антимусульманської ворожнечі, ненависті до ЛГБТКІ+, жінконеадекватності та інших видів нетерпимості зростає в усьому світі, поширюючись через соціальні мережі швидше та масштабніше, ніж будь-коли раніше. Як онлайн, так і офлайн, мова ворожнечі націлена і дегуманізує людей і народи залежно від того, ким вони є – часто з боку суб'єктів, які прагнуть політичної вигоди.

Серед спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) особливим мандатом на сприяння «вільному обміну ідеями за допомогою слова та зображення» наділена Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (далі – ЮНЕСКО). Вона бореться з мовою ворожнечі за допомогою освіти, медійної та інформаційної грамотності, просуває міжнародні стандарти свободи вираження думок для усунення корінних причин мови ворожнечі та підтримує країни у розробці ефективних заходів у відповідь, у тому числі шляхом сприяння нарощуванню потенціалу регулюючих та судових органів, а також виступаючи за посилення прозорості Інтернет-компаній [1].

Розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті не тільки завдає шкоди на особистому рівні і може спровокувати насильство, це атака на інклю-

зивність, різноманітність та права людини. Воно порушує соціальну згуртованість та спільні цінності, перешкоджаючи миру, стабільності, сталому розвитку та здійсненню прав людини для всіх.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто зазначити, що загальним питанням поширенню мови ворожнечі у світі, необхідності запровадження заходів протидії, підготовки фахівців у цій сфері, проблематиці використання зловмисниками інформаційно-комунікаційних технологій, як засобу розповсюдження мови ворожнечі, приділено увагу в дослідженнях таких вітчизняних і зарубіжних авторів: А. Гринчак, Н. Дрьоміна, Т. Ісакова, Т. Сироїд, Л. Фоміна, В. Чекштуріна, Ігініо Гальярдоне (Iginio Gagliardone), Розамма Філіп (Rosamma Philip), Читранджалі Негі (Chitranjali Negi) та ін. Разом з тим, означена тематика потребує подальшого ґрунтовного дослідження в аспекті діяльності спеціалізованої установи ООН – ЮНЕСКО.

Постановка завдання. Стаття має за мету висвітлення внеску ЮНЕСКО у протидію мові ворожнечі.

Виклад основного матеріалу. У 2021 році Генеральна Асамблея ООН наголосила на глобальному занепокоєнні з приводу поширення мови ворожнечі в усьому світі та ухвалила резолюцію 75/309 «Сприяння міжрелігійному та міжкультурному діалогу і толерантності у протидії мові ворожнечі» [2]. Резолюція прого-

лосила 18 червня Міжнародним днем протидії мові ворожнечі, спираючись на Стратегію та План дій Організації Об'єднаних Націй щодо боротьби з мовою ворожнечі 2019 року. Означені стратегічні документи спрямовані на надання ООН можливості та ресурсів для боротьби з ненависницькою риторикою, що становить загрозу для принципів, цінностей та програм Організації. Запропоновані заходи відповідають міжнародним нормам і стандартам у галузі прав людини, зокрема праву на свободу думок та їх вільне вираження. Стратегія та План дій мають дві мети: активізувати зусилля ООН щодо усунення корінних причин та факторів ненависницької риторики; надати ООН можливість ефективно реагувати на наслідки ненависницької риторики для суспільства [3].

Суттєвий внесок у реалізацію Стратегії та Плану дій Організації Об'єднаних Націй щодо боротьби з мовою ворожнечі робить ЮНЕСКО, яка співпрацює з багатьма різними партнерами з метою боротьби з мовою ворожнечі та протидії їй у рамках означених актів. ЮНЕСКО наголошує на важливості підходу, заснованого на правах людини до боротьби з мовою ворожнечі, в тому числі шляхом захисту свободи вираження поглядів.

Вона пропагує та розробляє заходи протидії порушенням прав людини. Перш за все, Організація зосереджує увагу на освіті, яка є потужним інструментом боротьби з дезінформацією, недостовірною інформацією та мовою ворожнечі. ЮНЕСКО допомагає країнам підтримувати регулюючі органи та судових операторів у розробці освітніх заходів реагування, а також політику та законодавство, які заохочують, захищають та підтримують міжнародні права людини.

Мова ворожнечі поширюється з безпрецедентною швидкістю та охопленням за допомогою цифрових інструментів, зокрема платформ соці-

альних мереж про що свідчить нещодавнє опитування ЮНЕСКО/IPSOS, проведене в 16 країнах, в якому зазначено, що 67% користувачів Інтернету стикалися з ненавистю в Інтернеті, 85% були стурбовані впливом дезінформації на своїх співгромадян, розглядаючи її як реальну загрозу, яка може дестабілізувати товариства [4]. Поширено формою мови ворожнечі є гендерна дискримінація, яка може проявлятися у формі сексизму, кібернасилля тощо [5].

ЮНЕСКО працює над вирішенням проблеми мови ворожнечі в Інтернеті, надаючи учням навички цифрового суспільства, щоб люди різного віку навчалися безпечно та відповідально користуватися Інтернетом.

Медійна та інформаційна грамотність може підвищити стійкість людей до розпалювання ворожнечі та розвинути їхню здатність розпізнавати і протидіяти недостовірній інформації та дезінформації, пропагандистським екстремістським ідеям та теоріям змови. ЮНЕСКО підтримує розвиток медійно-інформаційної грамотності та цифрових компетенцій для всіх, щоб дати людям можливість критично взаємодіяти з інформацією, безпечно та відповідально орієнтуватися в онлайн-середовищі і забезпечити довіру до інформаційної екосистеми та цифрових технологій.

Медійно-інформаційна грамотність забезпечує набір основних навичок для вирішення проблем XXI століття, включаючи поширення недостовірної інформації та дезінформації, мови ворожнечі, зниження довіри до засобів масової інформації та цифрових інновацій, зокрема штучного інтелекту [6].

ЮНЕСКО виступає за підвищення прозорості та відповідальності цифрових платформ для протидії онлайн-дезінформації та висловлюванням, що розпалюють ненависть і дискримінацію. Це включає заклик до компаній соціальних мереж повідомляти про висловлювання, що розпалюють

ненависть, про те, як їхні алгоритми можуть вплинути на їх поширення, та про політику, яку вони застосовують для протидії їм. ЮНЕСКО випустила набір із 26 принципів високого рівня для підвищення прозорості серед компаній інтернет-платформ [7].

ЮНЕСКО також підтримує створення вільного, різноманітного та плюралістичного сектору засобів масової інформації (далі – ЗМІ), включаючи професійне саморегулювання ЗМІ, а також поширення передового досвіду у боротьбі з розпалюванням ненависті та навчання працівників судових і правоохоронних органів міжнародним стандартам свободи вираження поглядів.

ЮНЕСКО у співпраці з Управлінням ООН із запобігання геноциду та відповідальності за захист (UNOSAPG) розробили перше Керівництво для політиків та вчителів з вивчення освітніх заходів реагування на мову ворожнечі та надання практичних рекомендацій щодо зміцнення систем освіти [8]. Керівництво є частиною реалізації Стратегії та Плану дій ООН щодо з боротьби з мовою ворожнечі.

Керівництво направлене на проведення розмежування між мовою ворожнечі та свободою слова. У ньому підкреслено роль медійної та інформаційної грамотності; зосереджено увагу на розумінні механізмів, що лежать в основі функціонування медіа та цифрових платформ, та помічати тактику переконання, яка зазвичай використовується для поширення теорій змови й інших форм дезінформації та шкідливого контенту; означено способи виявлення та протидії пропаганді мови ворожнечі у навчальних програмах. Керівництвом зазначено, що для більш ефективної протидії розпалюванню мови ворожнечі необхідна комплексна відповідь за участю всього суспільства, при цьому необхідно розглянути такі важливі напрямки дій як: визначення необхідності боротьби з мовою ворож-

нечі як питання національного та глобального пріоритету на найвищих політичних рівнях; боротьба з мовою ворожнечі у змісті освітніх програм/навчальних планів та педагогічних підходів на кожному рівні формальної, неформальної та неофіційної освіти, від раннього дитинства до вищої освіти та навчання протягом усього життя; впровадження ефективної антидискримінаційної політики та стратегій; розробка більш досконалих механізмів звітності на місцевому, національному та глобальному рівнях; координація покращених відповідей з компаніями соціальних мереж; заохочення подальших досліджень характеру та поширення мови ворожнечі, а також ефективності заходів реагування та пом'якшення наслідків, які вживаються різними зацікавленими сторонами, в тому числі у секторі освіти.

Слід підкреслити, що забезпечення всеосяжної, справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх з метою, серед іншого, скорочення нерівності та сприяння створенню учнівських та творчих товариств, особливо в цифрову епоху, є однією з цілей Стратегії ЮНЕСКО на 2022–2029 рр. [9].

Боротьба з розпалюванням ворожнечі є складовою Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року та корелюється з ціллю 4 – забезпечення інклюзивної і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх; ціллю 5 – досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливості всіх жінок та дівчаток; цілю 16 – сприяння мирним та інклюзивним суспільствам, забезпечення доступу до правосуддя для всіх та розбудові ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях; визнання, що всі люди повинні бути вільними від усіх форм насильства та відчувати себе в безпеці, незважаючи на свою етнічну

приналежність, віру чи сексуальну орієнтацію [10].

Освіта є найбільш потужним каталізатором, що сприяє досягненню всіх цілей Порядку денного-2030. Використовуючи переваги технологічних інновацій і розробок, які можуть сприяти розширенню доступу до освіти та забезпечення якісної освіти і можливостей навчання протягом усього життя для всіх, спираючись на все більш активне міжнародне співробітництво в галузі освіти та збільшену мобільність навчання, а також використовуючи можливості освіти у боротьбі зі злиднями, ЮНЕСКО сприяє зміцненню життєстійкості систем освіти та вирішення проблем, викликаних ситуаціями ризику, зокрема, пандемією коронавірусної інфекції (COVID-19), яка призвела до серйозних збоїв у функціонуванні систем освіти та посилення існуючої нерівності та сучасних гуманітарних криз.

ЮНЕСКО запровадила проект «Social Media 4 Peace». Загальною метою цього проекту ЮНЕСКО є посилення стійкості суспільства до потенційно шкідливого контенту, який поширюється в Інтернеті, зокрема до мови ворожнечі, яка розпалює насильство, одночасно захищаючи свободу вираження думок і посилюючи просування до миру за допомогою цифрових технологій, зокрема соціальних медіа [11]. Цей проект відповідає загальній стратегії ЮНЕСКО щодо боротьби з дезінформацією шляхом заохочення інформації як суспільного блага та підвищення прозорості екосистеми Інтернету. Організація активно реалізує Проект на країновому рівні, зокрема, в його рамках ЮНЕСКО організувала хакатон з розробки цифрових рішень для боротьби з розпалюванням ненависті в Інтернеті в Боснії та Герцеговині [12]; провела технічний віртуальний тренінг з аналізу шкідливого онлайн-контенту, зокрема, дезінформації та мови ворожнечі під час виборів у Кенії, спільно з Національною коаліцією зі

свободи вираження думок та модерації контенту та ін. [13]. Спільно з ARTICLE 19 ЮНЕСКО підтримала створення національних багатосторонніх коаліцій щодо свободи вираження поглядів та модерації контенту в Боснії та Герцеговині, Індонезії та Кенії. Ці коаліції націлені на подолання розриву між технологічними гігантами та місцевими спільнотами, забезпечуючи послідовну взаємодію між платформами соціальних мереж та організаціями громадянського суспільства [14].

Висновки. Підсумовуючи слід констатувати, що ЮНЕСКО протидіє мові ворожнечі за допомогою освіти та медійно-інформаційної грамотності, просуває міжнародні стандарти свободи вираження думок для усунення корінних причин мови ворожнечі та надає підтримку країнам у розробці ефективних заходів реагування, в тому числі шляхом сприяння нарощуванню потенціалу регулюючих органів та судових органів, а також підвищення прозорості діяльності Інтернет-компаній [15].

ЮНЕСКО надає платформу та рамки для участі всіх зацікавлених сторін у міжнародних дискусіях з питань політики доступу до інформації в цифрову епоху, оскільки вона розширює права та можливості людей, забезпечує можливість прийняття обґрунтованих рішень, стимулює інновації та сприяє інклюзивності і соціальному прогресу [16]. Організація проводить тренінги для вчителів з усього світу з деконструкції мови ворожнечі, задля надання їм інструментів для кращого виявлення, припинення та запобігання інцидентам мови ворожнечі. Ці тренінги є частиною її діяльності з надання допомоги державам-членам та фахівцям у галузі освіти у боротьбі з мовою ворожнечі за допомогою освіти. Організація запровадила проект «Social Media 4 Peace» у межах якого вона співпрацює з країнами щодо посилення стійкості суспільства до потенційно шкідливого контенту, який поширюється в Інтернеті.

Задля запобігання мові ворожнечі та боротьби з нею в автономному й онлайн-середовищі держави-члени мають забезпечити створення всеосяжної та ефективної національної правової бази; докладати зусиль щодо імплементації норм, прийнятих під егідою ООН щодо протидії мові ворожнечі; підвищувати рівень підготовки фахівців у галузі прав людини у вищих навчальних закладах, обізнаність учнів у шкільних закладах; здійснювати підготовку і перепідготовку працівників правоохоронної і судової систем, представників органів державної влади і місцевого самоврядування у галузі прав людини, оскільки ці особи дотичні до розробки державної політики на національному рівні; пропагувати дотримання принципів толерантності, недискримінації тощо, через засоби масової інформації з метою підвищення рівня громадської самосвідомості, дотримання прав і свобод людини.

У статті досліджено діяльність Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) у протидії мові ворожнечі. Зазначено, що правовою основою діяльності спеціалізованої установи є програмні акти ООН, зокрема: Стратегія та План дій ООН щодо боротьби з мовою ворожнечі 2019 р., Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року (Ціль 4 – Якісна освіта, 5 – Гендерна рівність, 16 – Мир, справедливість та сильні інститути), Стратегія ЮНЕСКО на 2022-2029 рр. (Стратегічна мета 1: Забезпечення всеосяжної та справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх з метою, серед іншого, скорочення нерівності та сприяння створенню учнів та творчих товариств, особливо в цифрову епоху).

Зазначено, що ЮНЕСКО зосереджується на просвітницькій

діяльності щодо загально визначених стандартів прав людини, регламентованих універсальними міжнародними актами, зокрема: Загальною декларацією прав людини 1948, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 р. та спеціалізованими актами; здійснює моніторингову місію, що сприяє виробленню відповідних рекомендацій, направлених на викорінення систематичних порушень прав людини, зокрема стандарту свободи вираження думок для усунення корінних причин мови ворожнечі; надає підтримку країнам у розробці ефективних заходів реагування на прояви мови ворожнечі, у тому числі шляхом сприяння нарощуванню потенціалу регулюючих органів; ЮНЕСКО слугує платформою для публічного обговорення проблеми мови ворожнечі та вироблення сумісних зусиль з протидії цьому негативному явищу; проводить тренінги для представників освіти з метою навчання протидії мові ворожнечі. Організація запровадила проєкт «Social Media 4 Peace» у межах якого здійснює співпрацю з країнами щодо посилення стійкості суспільства до потенційно шкідливого контенту, який поширюється в Інтернеті. Сприяє розробці та розповсюдженню практичних матеріалів, зокрема ЮНЕСКО у співпраці з Управлінням ООН із запобігання геноциду та відповідальності за захист (UNOSAPG) розробили Керівництво для політиків та вчителів з вивчення освітніх заходів реагування на мову ворожнечі та надання практичних рекомендацій щодо зміцнення систем освіти.

Ключові слова: медіапростір, навчання, права людини, протиправне діяння, спеціалізована установа, універсальна система захисту.

Matiyukhina N. The contribution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization to countering hate speech

The article examines the activities of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) in combating hate speech. It is noted that the legal basis for the activities of the specialized agency are UN programmatic acts, in particular: the United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech 2019, the 2030 Agenda for Sustainable Development (Goal 4 – Quality Education, 5 – Gender Equality, 16 – Peace, Justice and Strong Institutions), the UNESCO Strategy for 2022-2029 (Strategic Goal 1: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all, with the aim, inter alia, of reducing inequalities and promoting the creation of learners and creative societies, especially in the digital age).

It is noted that UNESCO focuses on educational activities on universally recognized human rights standards regulated by universal international instruments, in particular: the Universal Declaration of Human Rights of 1948, the International Covenant on Civil and Political Rights of 1966 and specialized instruments; carries out a monitoring mission that contributes to the development of appropriate recommendations aimed at eradicating systematic violations of human rights, in particular the standard of freedom of expression to eliminate the root causes of hate speech; provides support to countries in developing effective measures to respond to manifestations of hate speech, including by promoting capacity-building of regulatory bodies; UNESCO serves as a platform for public discussion of the problem of hate speech and developing joint efforts to counter this negative phe-

nomenon; conducts trainings for education representatives to teach how to counter hate speech. The organization has launched the Social Media 4 Peace project, which works with countries to strengthen the resilience of societies to potentially harmful content distributed online. It promotes the development and dissemination of practical materials, in particular, UNESCO, in collaboration with The United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect (UNOSAPG), developed a Guide for Policymakers and Teachers on Educational Responses to Hate Speech and provides practical recommendations for strengthening education systems.

Key words: media space, education, human rights, wrongful act, specialized institution, universal protection system.

Література:

1. Countering hate speech. URL: <https://www.unesco.org/en/countering-hate-speech> (дата звернення 15.11.2024)
2. 75/309. Promoting interreligious and intercultural dialogue and tolerance in countering hate speech. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n21/200/61/pdf/n2120061.pdf> (дата звернення 11.12.2024).
3. United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3889290?v=pdf> (дата звернення 14.12.2024).
4. Elections & social media: the battle against disinformation and trust issues. URL: <http://surl.li/knbtqt> (дата звернення 15.12.2024).
5. Сироїд Т.Л. Концепція гендерної рівності та прояви гендерної нерівності: міжнародно-правовий аспект. Аналітично-порівняльне правознавство. Випуск № 6. 2024. С. 925-934 (дата звернення 30.11.2024).
6. Media and Information Literacy. URL: <https://www.unesco.org/en/media-information-literacy?hub=70287> (дата звернення 17.11.2024).
7. Letting the sun shine in: transparency and accountability in the digital age.

URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377231> (дата звернення 17.11.2024).

8. *Addressing hate speech through education: a guide for policy-makers.* URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384872> (дата звернення 14.12.2024).

9. *Medium-Term Strategy for 2022-2029 (41 C/4). UNESCO 2022 Printed in France.* URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378083> (дата звернення 14.12.2024).

10. *Transforming our World: THE 2030 AGenda for Sustainable Development.* URL: <http://surl.li/jplclu> (дата звернення 12.12.2024).

11. *Social Media 4 Peace.* URL: <https://www.unesco.org/en/articles/social-media-4-peace> (дата звернення 16.12.2024).

12. *Innovate for Peace: no to Hate Speech.* URL: <https://www.unesco.org/en/articles/innovate-peace-no-hate-speech> (дата звернення 15.12.2024).

13. *Digital frontlines: Analysis of Harmful Content during Elections.* URL: <https://www.unesco.org/en/articles/digital-frontlines-analysis-harmful-content-during-elections> (дата звернення 14.12.2024).

14. *Bridging the Gap: Local voices in content moderation.* URL: <https://www.article19.org/bridging-the-gap-local-voices-in-content-moderation/> (дата звернення 16.12.2024).

15. *Countering hate speech.* URL: <https://www.unesco.org/en/countering-hate-speech> (дата звернення 15.12.2024).

16. *International Day for Universal Access to Information.* URL: <https://www.unesco.org/en/days/universal-access-information> (дата звернення 02.12.2024).